

ÇAĞDAŞ DÜNYA TARİHİ VE TÜRKLER FİNAL ÖDEVİ

I. FİLİSTİNDE YAHUDİ DEVLETİNİN KURULMA NEDENİ

II. KIBRIS SORUNUNDA TARAFLARIN POLİTİKALARI

2018212014- Sevim PELİSTER

Tarih Öğretmenliği

TCE™

Buca Eğitim Fakültesi-2021

FİLİSTİNDE YAHUDİ DEVLETİNİN KURULMA NEDENLERİ

Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'ta vadedilmiş ülke olarak tasvir edilen ve günümüzde Filistin'in topraklarına dahil olan Kudüs, üç büyük semavi din için önemli bir merkezi noktadır. Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmelerinde birçok neden aranabilmektedir. Tek bir nedene bağlamak doğru değildir. Üç büyük semavi dinde bu topraklarda bir bağı olduğunu iddia etmektedir. Yahudilerin günümüz Filistin toprakları ile bağı Tevrat'ta yansıtılmış ve Sürgün/Dönüş motifleri ile bir mesihin onları bu topraklara götüreceği inançlarında önemle durulmuştur. Neden Filistin toprakları üzerinde durulduğunda ortaya; Tevrat'ta Kenan Ülkesi yani Suriye ve Lübnan topraklarının Tanrı tarafından onlara vadedildiği geçmektedir. Zamanla Yahudiler için kutsal topraklarına dönüş meselesi dini bir olay olmaktan çıkarak Siyonizm'in de etkisiyle siyasi ve politik bir ruha bürünecektir. Özellikle siyasi ve politik nedenlere yol açan; XIX. yüzyılda kendini hissettiren Yahudi karşıtlığı ve Aliyah adı verilen büyük Yahudi göçleri, durumu bir Mesihi bekleme inançlarının ötesine taşıyacaktır. XIX. yüzyıla kadar Museviler kültürlerini yaşamış olup diğer yandan bulunduğu devletin tebaası olarak yaşıyorlardı. Fakat kendilerine karşı artan Antisemitizm onların devlet kurma düşüncesinde çok fazla etkili olacaktır. Yahudilere karşı yürütülen saldırılar onları ulus kurma düşüncesine itecek ve I. Dünya Savaşından sonra Filistin'e sızmaları önlenemeyecektir. Tüm bunlar eşliğinde Yahudiler, Filistin'de İsrail Devletini kurmayı gerekli göreceklendir çünkü vadedilmiş topraklara geri dönme olarak dini nedenleri, yaşadıkları sürgünler ve soykırım, Antisemitizm fikirlerinden kurtulmak için bir ulus devleti kurma gibi siyasi- politik sebepleri bulunmaktadır.

Yahudilerin Filistin topraklarında yaşama arzusunun altında yatan ilk neden dinidir. Yahudi tarihinin sıralaması Tevrat'ın birinci bölümünde: Göçebelik ve birinci esaret, Mısır'dan Çıkış (Exode) ve Mev'ud toprağa yerleşme, Hükümet haline gelme, Şevket ve ikbal devri, Düşkünlük ve parçalanma dağılmalar ve ikinci esaret, Babil'den dönüş ve İkinci dağılma aşamalarını içermektedir (Tevrat). Sürgün Museviler için Tanrının cezasıdır yani Tanrıdan vazgeçmenin, toplumdaki çürümüşlüğün sonucu verilen ceza göstergesi olmakla birlikte dönüş; Musevi inancında Tanrının onları affettiği vakit bir Mesih göndererek onları bütünleştireceğine inanmalarıdır (Uçan, Ders Notları). Tevrat'ta Tanrı: "Sizleri acı çektiğiniz Mısır'dan, Kenanların, Hititlerin, Amorrilerin, Perrizilerin, Hivilerin ve Yebusilerin ülkesine, süt ve bal çıkan ülkeye çıkaracağım." diyerek vadedilmiş toprakları sunacağını bildirmiştir (Tevrat, 56). Peygamber Musa'ya verilen On Emir sonrası Mısır'dan kaçıp Filistin yakınlarında konumlanarak Kenan

Ülkesini gözlemleyen Musevi halkı, büyük bir umutsuzluğa düşeceklerdir. Tanrı'dan kuşku duymaları ve umutsuzluğa düşmeleri, onları 40 yıl boyunca Filistin'e dönememekle cezalandıracaktır (Uçan, Ders Notları). Filistin'den yaşanan ilk sürgün umutsuzluk ile başlamış olmakla birlikte ikinci sürgünün Babillilerin Musevileri tutsak etmeleri ve ardından Babillerin Persler tarafından yıkılmasıyla yaşanacaktır (Uçan, Ders Notları). Filistin'den üçüncü sürgünleri ise Romalıların Kudüs'e gelerek yerleşmeleri ile gerçekleşecektir. Romalılar bu toprağı ilhak ettiklerinde tapınaklarını yıkarak yerine Jüpiter tapınağını inşa etmişlerdi fakat Kostantinos'un Hristiyanlığı kabulü ile bu tapınak da yıkılmıştır (Uçan, Ders Notları). İslamiyet'in Kudüs'te yeşermesiyle Hz. Ömer tapınak kalıntılarının olduğu bölgeye mescit ve cami inşa ettirmiştir (Uçan, Ders Notları). Tüm bunlara bakıldığında Filistin topraklarının üç din içinde önemli olduğu anlaşılmaktadır. Yahudiler için Arz-u Mevud topraklarından sürgün edilmeleri bu toprakları daha da kutsallaştırmalarına neden olmuştur. Özellikle Babil sürgününden sonra Yahudilerin göçe mecbur bırakıldıkları dağılma dönemi başlamış, Yahudilerdeki milli duyguları kuvvetlendirerek Filistin'e tekrar dönme umudu ve dayanışmasını sağlamıştır (Kızıloğlu, 40). Tüm bunların ışığında Tevrat'ta Yehova kutsal topraklarının kıyamete kadar İbrahim Peygamber ve onun ümmetine verdikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu inanç çerçevesinde Yahudiler için Siyon dedikleri Kudüs'e geri dönme, kralları Süleyman tarafından yapılan kutsal mabetleri inşa etme gibi amaçların Tevrat'ın ana prensibini oluşturduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Filistin topraklarına yerleşmelerindeki bir diğer sebep ise yaşadıkları soykırım, sürgün ve ayrımcılıktır. XIX. yüzyıla kadar Museviler kendilerini bulundukları devletin bir tebaası olarak görüyorlar ve kültürlerini içlerinde yaşıyorlardı (Uçan, Ders Notları). Yani bir ulus devlet içinde kendilerini bir "Alman veya Fransız" olarak tanımlıyorlardı ki bir süre sonra tüm bunların birer asimilasyon parçası olduklarını düşündüler. Bunların devamında artan baskı ve yaşatılan sürgünler yeni bir kelimeyi ortaya koydu: Aliyah. Kelime anlamı yükselme veya yukarı çıkma olan Aliyah, İsrail yurdu olarak addedilen Filistin'e tek tek veya gruplar halinde gelişi ifade etmektedir ve önemli basamaklardan geçerek gerçekleşmiştir (Kızıloğlu, 50). İlk Aliyah, Çar II. Aleksandr döneminde, Rusya'dan kovulan Yahudilerle başlar. Artan Antisemitik hareketler 40 yıl içinde 4 milyon Yahudi'nin Avrupa'ya dağılmasına, yüzde %2'sinin yani 16 bininin de Filistin'e göçmesine yol açacaktır (Uçan, Ders Notları). II. Aliyah ise 1904-1914 yıllarına tekâmül etmekle birlikte artan Antisemitizm hareketinin alevlenmesiyle Theodor Herzl öncülüğünde gerçekleşmiştir (Uçan, Ders Notları). 19. yüzyıl sonlarında başlayıp 1917 Balfour Bildirisi'yle hızlanan Filistin'e Yahudi

göçü, Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesi ve Yahudi soykırımının başlamasıyla zirveye çıkmıştır (Kızıloğlu,51). Dindar Yahudiler için Mesih olmadan Filistin'e dönmek kabul edilemezdi fakat yaşanan bu soykırım sonrasında Avrupa'daki soydaşların katledilmesi ve yok olmamak adına Filistin'de bir İsrail devletinin kurulmasında çare bulundu (Uçan, Ders Notları). Böylece Filistin'de Yahudi nüfusunun artışı oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşmiş , 1880'lerde Filistin'de 35.000 Yahudi varken bu sayı 1900'lerin başlarında hızla artmaya başlamış ve Birinci Dünya Savaşı sırasında ve izleyen yıllarda ikiye katlanmıştır (Kızıloğlu, 51). 1905 yılında Rusya'daki Musevilerin sürgünü sonucu Osmanlı devletinin topraklarına yerleşen Yahudilere, yerleşim ve dağılım konusunda hassas davranılacaktır. Hem demografik yapısı ve popülasyonu dengelemek hem de grup çoğunluğu oluşturmaları konusunda önlem almak amacıyla belirli şartlar koymuşlardır (Uçan, Ders Notları). Bu şartları sağlamakla birlikte Filistin dışında her yere yerleşebileceklerini de bildirmişlerdir (Uçan, Ders Notları). Filistin'e sızmalar önlenemese de Yahudilerin Filistin'deki popülasyonunun önünü açan asıl olay I. Dünya Savaşı sonrası İngiltere mandasının bölgeye hâkim olmasıdır (Uçan, Ders Notları). İngiliz manda yönetiminin tesisini izleyen 10 yıl içinde yaklaşık 100.000 Yahudi göçmeni Filistin'e giriş yapmış ve böylelikle bu tarihlerde var olan Yahudi nüfusu Filistin nüfusuna oranla %10'lardan %17'lere yükselmiştir (Kızıloğlu,51). Avrupa'da gittikçe artan Antisemitizm, yaşanan sürgünler, ayrımlar ve genosit onları geçmişten gelen Arz-u Mevud topraklarına dönmelerine vesile olacaktır.

Yahudilerin Filistin topraklarında bir İsrail Devleti olarak bütünleşmelerinin altında yatan üçüncü sebep ise ulus-devlet kurma fikridir. Yahudiler'in Avrupa'da yüzyıllar boyunca dışlanarak yaşamaları, hissettikleri ayrımcılık bir süre sonra onlara ait olduğu devletin halkı olarak görülmediklerini düşündürerek ulus-devlet kurma fikrine yönlendirecektir. Homojen milletler kuran Avrupa'daki Yahudilerin akıllarında olan soru şuydu: Yahudiler de İngilizler vb. gibi müstakil birer ulus muydular? Bu sorunun cevabında kimi Yahudi, bir millet değil sadece dini bir grup olduklarını ve özellikle Yahudiliğin bir din olarak algılanmasını istediler. Kimi milliyetçi Yahudiler ise asimilasyona karşı koydular. Yahudiler Tanrının onların Dönüş motifine aracılık etmesini beklediği Mesih arayışına girdiler. Bu arayışa ve yeni devletin nerede olacağına dair cevabı Theodor Herzl tarafından bulundu (Kızıloğlu,45). 1890'da başlayan Alfred Dreyfus adlı Yahudi asıllı bir yüzbaşının hadisesi ve ardından çıkan Antisemitizm hareketinden etkilenen Theodor Herzl, çözüm arayışına girişti (Uçan, Ders Notları). Emile Zola'nın J'accuse adlı makalesi olmasa ömür boyu hapis yatacak olan yüzbaşı ve Antisemitik bir belediye başkanı adayının

atanması üzerine Yahudi karşıtı söylemlerin artması bir Yahudi devletinin kurulmasına sebep olacak kıvılcımı ateşledi (Uçan, Ders Notları). Bunların neticesinde Theodor Herzl, Yahudilerin geleceği konusuna eğildi ve çareyi Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasında gördü. Bunun üzerine broşür bastırdı ve 1896'da "Yahudi Devleti ve Yahudilerin Durumuna Modern Çözüm Önerisi" başlıklı bir kitapla fikirlerini yayınladı (Uçan, Ders Notları). Yazdığı bildiride; Antisemitizmin kaçınılmaz olduğu, asimilasyonun başa vurulmasının kaçınılmaz olduğu, asimilasyonun yarattığı ortamın Yahudi yaşam tarzına uymadığı, Yahudi devleti kurulurken antisemitiklerin de desteklemesi ve gerçekleşmesi için uluslararası bir destek beklediklerini ve Yahudi devletinin kurulacağı yeri elde tutanların modern bir topluma dönüştürüleceği maddelerine değinilmiştir (Uçan, Ders Notları). Peki Herzl neden Filistin sınırları içerisinde bir devlet kurulmasında çare buldu sorusuna verilecek cevap şu olmalıdır: Kendisinin de öncülük ettiği Siyonizm Arz-ı Mevud 'da yani Filistin dışındaki bütün Yahudileri yine orada toplamayı amaç edinmiştir (Kızıloğlu,45). Siyonizm teriminin kökeni olan Siyon sözcüğü, İlkçağdan beri Kudüs anlamına gelmektedir ve yurtlarından kovularak Babil'e sürgün edilen Yahudi halkının Filistin'e dönme arzu ve özlemi anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Kızıloğlu,45). Herzl'e kadar Siyonizm duygusal, kültürel ve milli bir hareketi ifade ederken Herzl ile bu hareket toprağa, yani devlete dayalı siyasal Siyonizm'e dönüşmüştür. Daha detaylı bakıldığında siyasal Siyonizm, Yahudilerin de bir devlet kurma hakkına sahip olduğunu vurgulayan fikirdir.

Filistin topraklarında bir İsrail devletinin kurulmasının altında yatan başlıca sebepler; dini olmakla birlikte yaşatılan sürgün, ayrımcılık ve genosit ayrıca üzerine eklenen ulus devlet kurulması fikridir. Tüm bunların devamında Theodor Herzl öncülüğünde, 1897'de Dünya Siyonist Örgütü kuruldu ve takip eden 1917 senesinde Balfour Deklarasyonu yayımlandı (Uçan, Ders Notları). Bu zamandan sonra Siyonistler Yahudi topluluklarını Filistin'e göç etmeye ikna etme çabalarına girişti. Bu döneme eş zamanlı olarak Nazi Almanyası'nın Yahudilere uyguladığı soykırım göçleri hızlandırdı. Bu konu BM'ye taşındığında Filistin-İsrail arasında Partition Plan adı altında bir paylaşım planı yapıldı . 1948 senesinde bu paylaşım planı uyarınca İsrail devleti kurulmuştur. Takip eden zamanlarda Arap- İsrail savaşları ile İsrail devleti sınırlarını genişletti. Tüm bunları başlatan en temel neden Arz-u Mevud topraklarına dönüş olmakla birlikte soykırım veya asimilasyon sonucu yok olmama ve bir ulus-devlet kurma mücadelesi de devleti kurma nedenlerine eklenmiştir.

Başvurular

Uçan, Ceren. Ders Notları, 2021.

Kızıloğlu, Sedat. "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişimi". Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012, s. 41-60.

Tevrat, İstanbul: Müjde Yayınları, 1994.

—, Tevrat. «Musa'nın Görevi: Çıkış 3,7-22.» Tevrat. 1994. s.56.

The logo consists of the letters "TCE" in a bold, white, serif font, with a small "TM" trademark symbol to the upper right of the "E". The text is centered within a solid red rectangular background.

KIBRIS MESELESİNDE TARAFLARIN POLİTİKALARI

II. Dünya savaşıdan sonra tanınan self-determinasyon yetkisi Kıbrıs sorununda önemli rol oynamaktadır. Self-determinasyon adı altında sömürge milletlerin bağımsızlıklarını kazanmaya başlaması Kıbrıs'ta Türk-Rum ilişkisini gerginleştirecektir ve bu hakla Rumlar adadaki taleplerini arttıracaktır. Kıbrıs sorununun Türk milleti açısından tarihsel gelişimi Sokollu Mehmet Paşa döneminde Osmanlı topraklarına dahil oluşu ile başlatabilir ve ardından 1878 yılında İngiltere yönetimine bırakılması izlenmektedir. 1950 senelerinde gündeme gelecek olan Kıbrıs sorunu, Atatürk döneminde edinilen Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde göz ardı edilmişse de 1955 senesinde Türkiye'nin duruma müdahil olması sonucu ilişkileri gerginleştirecektir. Adadaki taraflardan Rumlar 'ın lideri olan Makarios 'un başpiskopos oluşu ve adada siyasal faaliyetlerini arttırması, Türklerin konuya daha fazla müdahil olması ve ılımlı yaklaşımlarının karşılığını alamayışı olayları çıkılmaz noktalara taşımaktadır. Rum lideri Makarios taleplerini BM'ye taşımış ve kendi lehlerine kararlar alacağını beklemiştir. Makarios 'un BM'den isteyeceği self-determinasyon hakkının tanınmaması üzerine olaylar farklı bir boyut alacaktır. Adada çeşitli örgütler baş göstermekteydi ki 1878'de İngiltere yönetimi ile Enosis talep eden adadaki Rumlar Eoka adlı terör faaliyetleri yürütecek bir örgütle meseleye dahil olacaktır. Türkiye ise Volkan adlı direniş örgütüyle kendilerine karşı yürütülen terör faaliyetlerine karşılık verecektir. İngiltere ise Süveyş hareketinin getirdiği başarısızlığı ile bölgedeki güç olma yetisini yitirerek Batı'nın çıkarlarını gözetmeyi ABD'ye bırakacaktır. İngilizlerin gözündeki Kıbrıs, adada üssünün bulunacağı, askeri eğitimlerini sürdüreceği bir yer haline gelecektir. Tüm bu gelişmelerin bağlamında İngiltere'nin ve BM'nin de etkisiyle 1960 senesinde Türkiye ve Yunanistan, bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulması konusunda Londra Antlaşmasını imzalamıştır. Fakat istenilen türde bir sonuç elde edilememiştir. Bu süreçte adadaki devlet yapısına ilişkin politikalar taraflar açısından; Rumlar ada yönetiminde tek idare olmayı istediler ve Enosis çabalarını sürdürdüler, İngilizler adada stratejik çıkarlarını korumayı hedef edinmişti ve adada askerî açıdan bir üs teminatı istedi, Türkler ise barışçıl olmayı ve federe bir devleti kabul etmiş olmasına rağmen karşı yanıtı olumlu bulamadığı aksine terör faaliyetlerine maruz kaldığı için kendi devletini kurma yolunda adımlar atmıştır.

Kıbrıs'ta değişen politikalar içerisinde tek hakimiyet içinde bulunmak isteyen, Enosis fikrini gerçekleştirme amacını güden politika Rumlara aittir. Onlar Kıbrıs adasının İngiliz

hakimiyetinden itibaren Enosis talebinde bulunmuşlardır (Oran, 595). Makarios 'un Kıbrıs Ortodoks Kilisesinde başpiskoposluğu üstlenmesi ile siyasal faaliyetlerini hızlandırdılar. Makarios' a göre Kıbrıs'ta önce bir self government dönemi olacak, daha sonra Türkiye'yle de Yunanistan'la da bağı olmayan bağımsız Kıbrıs Devleti kurulacaktı ve bu bağımsızlık BM garantisi altına konulacak olup Kıbrıslı Türklere azınlık hakkı tanıyacak olan bir yeni devlet İngiliz Uluslar Topluluğu içinde yer alacaktı (Oran,607). Makarios Kıbrıs meselesini özellikle BM'ye taşımak istiyordu çünkü kolonizasyon sürecini tamamlayan devletlerin sempatisini kazanarak yola devam etmeyi düşünüyordu (Uçan, Ders Notları). Fakat self-determinasyon talebi BM tarafından reddedildi. Ayrıca Makarios 'un faaliyetlerini arttırması Yunanistan hükümetini de tedirgin ediyordu çünkü kamuoyunda bir Enosis baskısı hissetmekle birlikte Batı ittifakı içerisinde yer almak istemiyle İngiltere ve Türkiye ile ilişkilerini bozmak istemiyordu (Oran, 607). BM Türkiye'nin Kıbrıs sorununa taraf olmuş ve Kıbrıs Türk toplumunun eşit hak sahibi bir birim olduğunu resmen tanımış olması ve Enosis tezini reddetmesi Atina'nın politikasında değişime yol açacaktır (Oran). Atina'ya göre, ortaya çıkarılan kararda demokratik, barışçı çözüme yönelik görüşmeler İngiltere ve Kıbrıs halkı arasında yapılmalıydı fakat tezinin taraf bulamaması üzerine soruna taraf olanın kendisi olmadığını öne sürüyor, Türkiye'yi söz sahibi olmaktan çıkararak tüm bu sorunu İngiltere ve Kıbrıs halkı arasındaki bir uyuşmazlık olarak nitelendirmek istiyordu (Oran, 608). Yani bu zamana kadar BM'ye sorunu taşıyan Yunanlar, kendine karşılık bulamadığında olayı bir iç anlaşmazlık olarak nitelendiriyordu. Kıbrıs sorununun ilk evresi NATO çerçevesinde çözüldü ve sonuçlar Makarios 'un istediği gibi çözümlenmedi (Uçan, Ders Notları). 1960 senesine gelindiğinde olaylar Makarios 'un istemediği bir durumda yol alacaktır ki Lozan Antlaşmasının imzalanması ile bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Devlet yapısında değişen politikaları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunun dayandığı antlaşma Temel, İttifak ve Garantörlük zeminine ayırarak incelemek doğru olacaktır. Temel Antlaşmaya göre Kıbrıs, başkanlık rejimiyle yönetilen bağımsız bir cumhuriyet olacak olup, Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olarak, genel oyla 5 yıl için seçilecekti (Oran, 611). Bakanlar kurulu cumhurbaşkanı tarafından seçilecek 7 Rum ve cumhurbaşkanı yardımcısı tarafından seçilecek 3 Türk bakandan oluşacaktı (Oran, 611). Cumhurbaşkanı ve yardımcısı, dışişleri, savunma ve güvenlik konusundaki bütün kanun ve kararlar hakkında ayrı ya da ortak veto hakkına sahipti (Uçan, Ders Notları). Temel antlaşmadaki veto hakkında ortak bir karar alınamayışını ve anayasa ile devletin işlemediğini öne süren Makarios değişiklik talep ediyordu (Uçan). Daha detaylı bakılırsa Türkler de onaylamayınca yasa

çıkarılmıyordu ve bu durum anayasanın işlemez olduğunu öne sürmelerine neden oluyordu. Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda siyasi kurumların yapılanması ve teşkilatlanma hakkındaki on üç maddelik bir değişiklik önerisinde bulundu (Uçan, Ders Notları). Bu antlaşmaya göre veto hakkının kaldırılmasında, adli sistemde birleşmeyi, idari yapıda nüfus oranlı olmayı, eğitilmiş Türk bulunmadığı iddiası ile kamu görevli yüzdesinin değiştirilmesini, polis ve ordudaki dağılımı Rumların belirlemesini, cemaatleri ilga etmeyi kısacası üniter bir devlet kurarak Türk yönetim hakkını yok sayarak onları azınlık durumuna getirmeyi öne sürdüler (Uçan, Ders Notları). Bunların üzerine 1963 yılında çatışmalar ortaya çıktı ve Rumlar çoğunluğun çıkarlarına uygun, uygulanabilen anayasa ortaya koyma fikrinde devam ettiler (Uçan, Ders Notları). NATO'nun olaya dahil olması Makarios'u durdurmaya çalışması durumun artık geç olduğunu göstermektedir ki Yunanistan Adaya 20 bin asker ve silah getirerek çatışma ile bağımsızlık kazanmaya çalışacaktır (Uçan, Ders Notları). 4 Nisan 1964'te antlaşmayı tek taraflı feshedecektir. Ortaya sürülen son birleşme planı olan Annan'ı da kabul etmeyeceklerdir (Uçan Ders Notları).

İngilizlerin Kıbrıs adasındaki devlet yönetme politikası adadaki stratejik çıkarlarını koruma temeline dayanmaktadır. Almanya'nın MayısTM 1941'de Girit'i işgal etmesiyle İngiltere dikkatini Kıbrıs'a yöneltmiştir (Oran,613). Adadaki asker sayısını arttırmış ve savunmaya yönelik alt yapı çalışmaları hızlanmıştır. İngiliz yönetimi 1941 yılında yerel yönetimlere seçim hakkı vermiştir (Oran, 598). Siyasal faaliyetlere izin vermesinin sonucunda adadaki örgütlenmeler hız kazanmıştır. İngilizlerin, Rumların yükselen Enosis talebini göz ardı etmiş olmaları muhtemel değildi aksine yükselen Arap Milliyetçiliği İngilizlerin Mısırda kalamayacağına işaret vermekle birlikte Akdeniz'de askeri varlığını sürdürmek açısından Kıbrıs'ın önemi artmıştır (Oran, 602). Bu dönemde benimsenen çözümde Kıbrıslı Türklerin varlığını öne sürerek 1946'da adada reform yapacağını açıkladı (Oran, 603). 1954 yılında İngiliz Koloniler Bakan Yardımcısı Hopkinson " İngiliz Uluslar Topluluğu içinde öyle topraklar vardır ki, özel koşulları yüzünden hiçbir zaman tam anlamıyla bağımsız olamaz" demiştir (Oran, 598) Bu sözden çıkarabilecek en önemli özet, Kıbrıs konusunda taviz vermeyecekleriydi fakat durum istenilen gibi gitmeyecektir. Mısır'da artan Arap milliyetçiliği orada İngiliz egemenliğinin kısa süre sonra son bulacağını göstergesiydi ki Süveyş antlaşmasının sonucunda ülkedeki askeri varlığını çekeceği kesindi (Oran, 606). Bu vakitten sonra İngiltere'nin elinde Akdeniz'de Malta hariç sadece Kıbrıs sömürgesi kalmıştır. Yunan hükümetinin konuyu uluslararasılaştırma istemi ve talep ettiği Enosis sorunları üzerine İngiliz Hükümeti, 1955'te Yunan ve Türk hükümetlerine başvuru yaparak "Doğu Akdeniz'in

siyasal ve savunmaya ilişkin sorunlarının" görüşüleceği bir konferansın Londra'da toplanması çağrısında bulundu (Uçan, Ders Notları). Rumların Adada artan baskıları ve faaliyetleri ve Harding'in bunlara karşı aldığı sert önlemler sorun çözmekten uzaktı ayrıca adada self-determinasyon ilkesinin uygulanmadığı da sorgulanmaktaydı (Oran, 602). Tüm bu sorgulamalara İngiliz hükümeti Mısır'daki gelişmeler sebebiyle adanın önemini vurgulamaktan ziyade adadaki Türkleri öne sürüyordu (Oran, 602). Fakat gittikçe artan sorunlar alınan önlemlerin yetersizliğini göstermekteydi. Bu da İngiltere'nin Adada uyguladığı politikanın değişmesi gerektiğinin alarmıydı.

II. Dünya Savaşından sonra İngiltere, Kıbrıs'ta sıkı yönetim politikasından vazgeçerek özerk bir yönetim oluşturma çabasına girmiş, 1947 Lord Winster planı, 1948 Jackson planı; 1955 Mac Millan planı, 1955 I. ve II Harding planları; 1956 Radcliff planı; 1958 II. Mac Millan planı ve 1958 Spaak (NATO genel sekreteri) planlarını hazırlamıştır (Vatansever, 1498). Tüm bu planların ortak yanı, Kıbrıs'taki İngiliz egemenliğinin devam ettirilmesi nedeniyle hazırlanmıştı. Fakat bu planların hepsi "Enosis" idealini yansıtmadığı gerekçesiyle, Rumlar tarafından reddedildi. Durumlar taraflar açısından gittikçe zor bir hale giriyordu. İngiltere, adadaki stratejik çıkarlarını korumak istiyordu. Fakat İngiltere açısından olayların gelişimi istenildiği gibi gitmedi. Süveyş harekâtı öncesinde adanın stratejik önemi göz ardı edilemezdi diğer yandan EOKA örgütünün faaliyetleri konunun boyutunu değiştirecektir. Özellikle Süveyş hareketinin İngiltere açısından başarısızlığa uğraması adadaki tüm dengeleri yerinden oynatacaktır. İngiltere bu harekattan sonra, bölgedeki gücünü yitirecek ve 1957 Eisenhower Doktrini ile bölgede Batı'nın çıkarlarını gözetme görevini ABD'ye bırakacaktır (Oran). Bu vakitten sonra Kıbrıs İngiltere'nin gözünde üssünün bulunacağı, askeri bir saha olarak kullanabilen bir yer olarak görülecektir. Bütün bu gelişmeler ve çatışmalar için taraflar bir araya getirildi ve 1959'da Londra Antlaşması imzalandı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki Temel Antlaşmanın 2. Maddesine göre askeri üslerin güvenliği ve etkin işlerlik sağlaması için, İngiltere'yle tam bir iş birliği yapmak konusunda yükümlülük altına girmiştir (Uçan, Ders Notları). Temel antlaşmayla Kıbrıs'ta bulunan İngiliz üstlerinin, İngiltere'nin egemenliğinde kalması tescil edilmiş ve Kıbrıs Devleti'nin İngiltere'nin ardılı olduğu hükme bağlanmıştır (Vatansever, 1506). Garantörlük antlaşmasının 3. Maddesi adada İngiliz haklarını garanti altına almaya yöneliktir (Uçan, Ders Notları). Antlaşmanın 3. maddesiyle Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulmasına Dair Antlaşma" ile İngiltere'nin egemenliğine bırakılan bölgelerin bütünlüğüne saygı gösterme yükümü altına girmiştir ve antlaşmayla İngiltere'nin kendisine sağlanan haklarını kullanmasını da garanti

etmişlerdir (Vatansever, 1506). Tüm bunlar göstermektedir ki İngilizlerin ada hakkındaki devlet yönetim stratejisi sorunları çözmeye yetmemiş ve adanın stratejik öneminin yitirilmesi orayı bir askeri üs olarak görmelerine neden olmuştur.

Türkler Kıbrıs sorununda başlangıçta barışçıl olmayı, mevcut statükoyu korumayı önermiş, ilerleyen dönemlerde federe bir devleti kabul etmiş olmasına rağmen karşı yanıtı olumlu bulamadığı aksine terör faaliyetlerine maruz kaldığı için kendi devletini kurma yolunda adımlar atmıştır. Daha detaylı bakılırsa Kıbrıs sorununda Türkiye'nin tutumu; NATO'ya güvenmek ve Batı ile yani İngiltere ve Yunanistan'la dostluğuna önem veren barışçıl bir dış politika gütmektir. Bu çerçevede İngiltere'nin politikasını destekledi ve değişiklik olması halinde Türkiye'nin söz hakkı olması gerektiğini bildirdi (Oran, 598). Fakat 1955 yılından itibaren İngiltere'nin adadaki Türkleri bahane göstermesi ve Türkiye'nin de bu konuya dahil olması olayların seyrini değiştirdi. Adadaki mevcut değişimin başlamasını İngiltere'nin adayı hakimiyetiyle başlatmak mümkündür. Çünkü İngilizler Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla birlikte Kıbrıslı Türklere seçme haklarını kullanarak, Türk vatandaşlığı ile İngiliz vatandaşlığı arasında tercih yapması istedi (Vatansever, 1496). Türk vatandaşlığını tercih edenler Türkiye'ye göçe başladı ve 1940'lara kadar adadaki Türk nüfusu Rum nüfusuna oranla azalması demektir. Lozan Antlaşmasının 16. maddesini metinden çıkararak adada sözü edilen ilgililerden biri olarak, Kıbrıs'ta söz sahibi olmayı garantilemiştir (Vatansever, 1496). Türkiye'nin ada için görüşlerini Londra Konferansında açıklayan Fatin Rüştü Zorlu; coğrafi yakınlığın bulunduğu, adada Kıbrıslı Türklerin varlığı ve adanın Türkiye ile tarihsel, ekonomik ve kültürel bağlarına değinmiştir (Oran, 600). Aynı konferansta Kıbrıs'ın Türkiye için stratejik önemini; Kıbrıs'ı elinde bulunduran devletin Türkiye'nin batısındaki adaları elinde bulunduruyorsa Türkiye'yi çevrelemiş olacağını, hiçbir devletin kendi güvenliğini başka bir devlete teslim etmeyeceğini vurgulamıştır (Oran,600). Kısacası Türkiye'nin bu konferansta: Mevcut statükodan memnun ve korunabilir olduğunu fakat herhangi bir değişiklik yapılacaksa adanın eski sahibi Türklere yönetimin verileceği dile getirilmiştir. İlerleyen vakitlerde Taksim tezi yani adanın Türkiye ile Yunanistan arasında bölünmesi düşüncesine ısınan Türkiye; bu konuyu Yunanistan Dışişleri Bakanı Averof'a açmışlardır fakat sıcak bakılmamıştır (Oran, 604). Başbakan Menderes TBMM'de yaptığı bir konuşmada taksim tezini açıklamış ve yeni politikanın bu olduğunu belirtmiştir. Tüm bu gelişmeler Türk-Yunan çatışmalarını arttırmış ve çözüm tarafların bir araya gelerek Zürih ve Londra Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşma ve Bağımsız Kıbrıs Devletinin ilan edilmesi Enosis ve taksime giden yolun önünü kapatmakla birlikte ada üzerinde

hak iddia eden üç devletin ve adada yaşayan iki toplumun taleplerinin uluslararası boyutta uzlaştırılması sonucunu doğurmuştur (Vatansever, 1501). Temel antlaşmaya göre; cumhurbaşkanı yardımcısı Türk olacak, Bakanlar kurulunda 3 Türk üye bulunacak; dışişleri, Maliye ve Savunma Bakanlıklarından birisi mutlaka bir Türk bakana verilecek; yasama yetkisi Temsilciler Meclisine aittir ve Temsilciler Meclisinin, %30'u Türk üyelerden oluşacaktır (Uçan, Ders Notları). Dönemin muhalefet partisinin temel antlaşmaya ilişkin eleştirisi şu yöndedir: Taksim tezinin son çare olduğu ve prensip olarak değiştirilmemesi gerektiği ve bu antlaşmanın taksime açık kapı bırakmadığı ve Enosis fiilen bertaraf etmediği, iki toplumun birlikte yaşaması için anayasa yükümlerinin muğlak olduğu yönündedir (Vatansever, 1502). . Antlaşmanın dördüncü maddesine baktığımızda üç garantör devlet, antlaşmanın hükümlerine uygun hareket etmeli, istişare etme yükümlülüğü yerine getirildikten sonra her devlet, kendi değerlendirmesi ve idaresi gereği harekete geçebilir (Vatansever, 1506). Antlaşmaya uyulmaması durumunda alınacak önlemler: "Bu antlaşmanın hükümlerine uygun davranılmaması durumunda, Yunanistan, Türkiye ve İngiltere, bu hükümlere uyulmasını sağlamalı için gereken girişime ya da önlemlere ilişkin birbirlerine danışmayı yüklenirler: Ortak ya da anlaşarak davranması mümkün olmadığı takdirde bu antlaşma sonucu düzeni yeniden kurmak amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutarlar." (Oran, 612) Barış Harekâtını, bu antlaşmanın 4. maddesinin kendisine verdiği hakka dayanarak yapmıştır. Bu nedenledir ki, 1974 Barış Harekâtı uluslararası bir anlaşmadan doğan hakkın kullanılarak, o antlaşmanın yüklediği sorumluluğun yerine getirilmesidir. Antlaşmaların imzalanması hiçbir sorunu çözmemiş değildir ki Makarios 'un kışkırtmaları kısa zamanda etkili olmuş ve adada Rum terörü giderek artmıştır. Öte yandan Rum yöneticileri de anayasa ihlalleriyle Türklerin haklarını çiğnemişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti, 1961 yılından itibaren Rumları, anayasa ihlalleri konusunda uyarmıştır (Vatansever, 1512). Kıbrıslı Türkler, devlet organlarından dışlanmış ve böylece "ortaklık cumhuriyeti" dağılmıştır. Lefkoşa, güvenliğin sağlanması amacıyla, 30 Aralık 1963 tarihinde "Yeşil Hat" denilen Lefkoşa'nın Türk ve Rum kesimini ayıran, Lefkoşa'yı ikiye bölen, bu ara bölgeyi de İngiliz birliklerinin kontrolü altına sokan ve Rum saldırılarının durdurulduğu bir hat çekilmiştir (Vatansever, 1512). Bu hat, adada fiilen iki ayrı yönetimin kurulmasının başlangıcı olmuştur. 1964 tarihinde Makarios, 1960 Antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini açıklamıştır (Uçan, Ders Notları). Bu açıklama Rumları, saldırılar konusunda cesaretlendirmiştir. Bu gelişmeler üstüne Türkiye, antlaşmaların çiğnendiği gerekçesiyle müdahaleye hazırlanmış, fakat 5 Haziran 1964'te ABD Başkanı Johnson'dan mektup gelmiştir (Uçan, Ders Notları). Türkiye

açısından çok üzücü olan bu mektuptaki tehditler müdahaleyi durdurmuştur. Böylece, 1960 Garanti sistemi işlemez hale getirilmiş oldu. 1964 yılından sonra, Yunanistan, adaya gizlice asker yığmaya başladı ve iki toplum arasındaki bağlar iyice zayıfladı (Vatansever, 1514) Bardağı taşıran son damla 15 Kasım 1967 tarihinde Grivas önderliğindeki Rum-Yunan ordusunun Geçitkale ve Boğaziçi köylerine yaptığı saldırı oldu. 17 Kasım'da Türklerin Yunanistan ile savaş kararı aldı (Vatansever, 1514). 28 Aralık 1967 tarihine gelindiğinde Türkler, temsilciler meclisinden de dışlanması üzerine Geçici Türk Yönetimi'ni ilân etmiştir (Vatansever, 1514). Bir süre sonra geçici ifadesi kaldırılarak Türk Yönetimi adını aldı ve devletin başına Dr. Fazıl Küçük getirilmiştir (Uçan, Ders Notları). 1973 yılında seçimler yapılarak yönetim yenilenmiş ve liderliğine de Rauf Denktaş geçmiştir. Böyle bir hamle ile Türk toplumunun yasama, yürütme ve yargı işleri düzenlenmiş ve federe bir devlet teşkilâtı kurulmuştur.

Tüm bu bağlamlara baktığımızda tarafların devlet yönetme politikası zamanla değişkenlik göstermektedir. Yunanistan için başlangıçta Batılı devletlerle dostluk, ittifak ve iyi geçinmek istemiş zamanla kamuoyundaki Enosis yankısını duymazlıktan gelememiştir. İngilizler adanın stratejik önemini sonuna kadar kullanmış fakat coğrafi bölgenin eskisi kadar önemi kalmayınca ve adadaki çatışmalara sunduğu planlar çözüm getirmeyince adayı askeri bir üs vazifesinde görmüştür. Türkler ise barışçı, NATO taraflısı ve mevcut statükoyu devam ettirme yönünde politika izlese de adadaki statülerin değişmesiyle duruma müdahil olmuş; taksim tezini savunmuş ve yeterli yanıt alamamıştır. Osmanlıların Kıbrıs'taki askeri üstünlüğünün sona ermesinden bugüne kadar, adada Türk ve Rum toplulukları arasında bir barış ve güven ortamı yaratılamamıştır. 1960 yılında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları Kıbrıs'ı bağımsız bir cumhuriyet devleti yapsa da toplumdaki huzursuzluk ve çatışma sona ermemiştir. 1964'ten itibaren adada Türklere karşı yapılan faaliyetlere karşı yapılan Barış Harekâtı sonucunda tehditten uzak olabilecek bir coğrafya imkânı yaratmıştır. Bundan sonra KKTC' li Türkler kendi geleceklerini belirlemek için politik örgütlenmelerini tamamlamışlardır. Fakat günümüzde KKTC devleti hukuki bir zemin içerisinde değildir ve bağımsızlığını bir tek Türkiye Cumhuriyeti tanımıştır.

KAYNAKÇA

Uçan, Ceren. Ders Notları. 2021.

Oran, Baskın. Türk Dış Politikası Cilt 1.İstanbul: İletişim Yayınları,2009.

Vatansever, A . Kıbrıs Sorununun Tarihsel Gelişimi . Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,2010, s. 1487-1530

The logo consists of the letters "TCE" in a bold, white, serif font, with a small "TM" trademark symbol to the upper right of the "E". The text is centered within a solid red rectangular background.